Třicet let v řadách francouzské cizinecké legie

Životní křižovatky Pavla Knihaře, komandéra Řádu čestné legie

LADISLAV KUDRNA

Ten, kdo mlčí, když je svoboda znásilňována, je spolupachatelem násilí.
Pavel Knihař, 17. 11. 2010

SVOBODNÝ HLAS

Letošního 9. ledna oslavil Pavel Knihař osmdesáté narozeniny. Fyzickou a psychickou kondici by mu mohl závidět nejeden mladý muž. Při jeho příchodu na svět v moravské Třešti tomu bylo právě naopak. Dle vlastních slov přežil jen díky „zázračnému" elixíru. Místní mastičkářka potřela drobné novorozenecké tělíčko kočičím sádlem a tak ho vyléčila. Část dětství strávil Pavel Knihař na Slovensku, kde jeho otec Josef pracoval jako kontrolor zemědělských družstev, zatímco maminka Marie (rozená Burdová) se starala o domácnost a děti – dvě dcery a dva syny. Slovenští spolužáci nadávali malému Pavlovi do špinavých Čechů a pokořovali ho. Ani učitel ho nešetřil.

Zpět do českých zemí se rodina vrátila na počátku roku 1939. Na Slovensku, které v té době získalo autonomii, sílily separatistické tendence a vztahy mezi Čechy a Slováky se podstatně zhoršily. Po návratu do Čech se situace opakovala. Spolužáci Pavlovi nadávali, že je špinavý debilní Slovák, a učitel ho trestal za používání slovenštiny. Teprve po přestěhování do Prahy v létě 1939 problémy ustaly a on se „stal" definitivně Čechem. Díky výborným studijním výsledkům nastoupil v roce 1946 na Vyšší průmyslovou školu chemickou na Praze 1. Jeho sen být inženýrem chemie zhatila politika. Je jisté, že by ve své chemické kariéře uspěl, neboť druhý a zároveň poslední ročník ukončil s vyznamenáním.[1] Únor 1948 však navždy změnil jeho osud.

V době, kdy gradovala vládní krize, mu bylo pouhých 17 let, přesto dal najevo své demokratické přesvědčení. Se stejně smýšlejícími spolužáky vyrazil 25. února 1948 do pražských ulic. Dostali se až na Václavské náměstí, odkud je však vytlačily hlídky Sboru národní bezpečnosti. Tím ovšem vše neskončilo, naopak. Záhy poté vydal první leták pod názvem *Svobodný hlas*. Po určitém váhání navázal kontakt se spolužákem Adolfem Innemannem a společně založili organizaci Svaz svobodných studentů. Innemannovi bylo v den převzetí moci komunisty přesně 20 let. Navzdory chatrnému zdraví se po boku svého kamaráda pustil do riskantní akce.

Člověka až mrazí při čtení výpovědí těchto mladíků: *Jako důvod, proč jsem vstoupil do ilegální organizace, uvádím převrat v únorových dnech. Viděl jsem na vlastní oči tu politickou rozeštvanost, jak se jediná strana zmocňuje situace, demisi 12ti ministrů, odjezd Dr. Edvarda Beneše z Hradu, samé demonstrace, manifestace, pušky, bodáky, dělnické závodní milice apod. Vypadalo to jako předehra k revoluci nebo bratrovražedné válce. Domníval jsem se, že se děje cosi nesprávného, příchod diktatury, teroru a násilí. A já, jako student, nenávidím násilí, a proto jsem se postavil na odpor proti němu. Přiznávám se, že jsem se zúčastnil studentských demonstrací, hlavně průvodu na Hrad. Pak nastalo stíhání a zatýkání mých kolegů z různých škol, profesorů i jiných příslušníků veřejného života, hlavně z řad inteligence, nebo jejich vyloučení ze škol a zaměstnání.*[2]

Později do nově vytvořené organizace přijali další spolužáky ze třídy, Ivana Horáka, Jaroslava Holubce, Vratislava Miku a Miroslava Berana. Dva posledně jmenovaní přispěli k ilegální činnosti zapůjčením psacího stroje, respektive rámového cyklostylu pro tisk časopisu. Mladí-

1 KNIHAŘ, Pavel: *Vzpomínky*, rukopis (kopie v držení autora), s. 6–10; viz též *Soukromý archiv Pavla Knihaře* (dále jen SAPK), zde pololetní vysvědčení ve školním roce 1947/48. Za revizi zeměpisných jmen v pasážích týkajících se Vietnamu patří dík Mgr. Karlu Kučerovi.

2 *Archiv bezpečnostních složek* (dále jen ABS), fond (dále jen f.) Technické svazky – Centrála (dále jen MV-T), spis archivní číslo (dále jen a. č.) T-1584, list (dále jen l.) 28, zde protokol s Adolfem Innemannem ze dne 19. 6. 1948 sepsaný na Oblastní úřadovně Státní bezpečnosti Praha.

Studenti Vyšší průmyslové školy chemické v Praze. Horní řada: druhý zprava Adolf Innemann, prostřední řada: první zprava Vratislav Mika, druhý zprava Ivan Horák, třetí zprava Miroslav Beran, sedmý zprava Pavel Knihař. *Foto: archiv Pavla Knihaře*

ci se snažili založit odnože Svazu svobodných studentů ve větších českých městech, případně po celém Československu. *Nepracovali jsme na žádné revoluci, neboť taková věc jest pod úroveň studentů. Chtěli jsme pouze pokračovati v šíření ideálů T. G. M. a Benešových, svobody a demokracie, o nichž jsme byli v domnění, že jsou v rozporu s nynějším režimem.*[3]

Nový politický systém se vzpíral Knihařově přesvědčení. Otec hodně četl a své děti vedl stejným směrem. Právě od něho získal informace o tom, co se dělo v Moskvě a jaké bylo skutečné pozadí procesů v Sovětském svazu ve 30. letech 20. století. Osobně se tehdy považoval za Pansláva, neměl nic proti Rusům, ale proti jejich režimu, odporujícímu demokratickým tradicím předválečného Československa.[4] Jelikož si byl vědom svých skromných možností, rozhodl se bojovat proti režimu myšlenkami, které svěřil letákům a posléze časopisu *Svobodný hlas*. První číslo zhotovil začátkem března, druhé, již za účasti Innemanna, na konci téhož měsíce, další v prvé polovině dubna a čtvrté (a zároveň poslední) na konci května 1948. Obsah zachovalých čísel je značně výbušný.

Poslední vydání mělo podtitul *Pravda vítězí*. V úvodu byla představena ilegální organizace Svaz svobodných studentů a její cíle. Do jejích řad byli vítáni všichni, kdo chtěli aktivně bojovat za svobodu a demokracii. Cílem bylo vytvořit síť podzemních organizací podřízených ústředí. Pokyny a potřebný materiál, prozatím ve formě článků a letáků, měl poskytovat list *Svobodný hlas*. Přísná kázeň a vysoká morálka byla zásadním předpokladem pokračování v tajné činnosti. Politickou průpravu měli zajistit zejména vysokoškolští pracovníci doposud působící ve středním školství. Hlavním úkolem a povinností Svobodného svazu studentů i nadále zůstávalo *...svrhnout diktaturu zfanatizovaného a zkomunizovaného proletariátu. Ovšem tento proletariát není ani tak zkomunizován, jako zfanatizován. A proti těmto fanatikům máme bojovat, je odhánět od měšců peněz, od honosných titulů a úřadů, od aut a přepychu, prostě musíme zničit do posledního atomu mor, jejž přináší tato nová šlechta, tyto komunistické kapitalisty, kteří se staví být ochránci dělnictva, přičemž dělník je jim dobrý pouze k dosažení moci a bohatství (viz standard dělníka v SSSR a USA). Bude to přetěžký boj svrhnout tento komunistický feudalismus. Ale naše věc – boj za pravdu a svobodu – nakonec zvítězí, byť si vyžádá mnoho a mnoho obětí. A po vítězství demokracie budeme pracovat na odstranění posledních zbytků škod napáchaných těmito barbary, zejména těch škod, které zůstaly v duších a myslích našich lidí. Odstraníme nemilosrdně všechny živly, které kolaborovaly s Němci za války a po válce se staly komunistickými barony.* [...] *My nebojujeme pro hmotný užitek, pro moc a nadvládu nad davem, ale my bojujeme za pouhou a utiskovanou Pravdu, a v tomto boji budeme pokračovat přes všechny nepřízně až do úplného vítězství. To vám slibujeme!*[5]

V dalším (nerealizovaném) čísle měly být otištěny informace o lživé komunistické propagandě objevující se v denním tisku a rozhlase. Dokončen měl být i článek *Proč nejsme komunisty*, uveřejněný v druhém čísle. Mladící dále na stránkách Svobodného hlasu rozebírali tristní situaci před zglajchšaltovanými volbami v květnu 1948: *Bílému lístku byla již v tisku i v rozhlase učiněna dostatečná reklama. Zrádci národa, spojenci Němců a Bůh ví, jak ještě byli nazváni ti, kdož by se ve volbách odvážili dáti najevo svůj nesouhlas s komunistickou „jednotnou kandidátkou". Přesto bylo mezi námi hodně lidí, kteří doufali, že aspoň takto budou moci vyjádřit svůj protest proti znásilňováni všech zásad lidskosti, k nimž se většina národa, věrna Masarykovi a všem jeho předchůdcům, vždy hlásila. Držitelé moci vystihli náladu veřejnosti a předešli této možnosti tím, že porušili nejzákladnější princip demokracie: tajnost voleb.*

3 Tamtéž.

4 Rozhovor autora s Pavlem Knihařem dne 17. 11. 2010.

5 *ABS*, f. MV–T, spis a. č. T-1584, l. 28, zde Příloha – *Svobodný hlas*, č. 4.

Ústava zaručuje tajné volby, ale KSČ dává svým členům a všem občanům na vybranou: chceš veřejně projevit svůj souhlas s jednotnou kandidátkou nebo tajně (t. j. za plentou) hlasovat bílým lístkem? Víme, jak se hlasovalo v Německu za Hitlera, víme, co znamenají bílé lístky v SSSR a tedy i u nás – koncentrák […].[6]

Adolf Innemann jménem organizace kontaktoval několik osob. Tou nejdůležitější byl bezesporu učitel Ladislav Plechatý. Záhy po Únoru byl na krátký čas „zajištěn" Státní bezpečností v Chomutově. Následovalo propuštění a možnost pokračovat ve výuce na zdejším reálném gymnáziu. V dubnu 1948 však byl ze svého místa vyhozen akčním výborem a posléze přemístěn na reálné gymnázium v Žatci. Podobně jako Innemann byl členem Československé strany národně socialistické a dále význačným činitelem v mládežnickém prostředí. Komunisté ho hodnotili jako velmi agilního a zdatného národního socialistu. Středoškolský učitel koncipoval některé články do ilegálního časopisu a přislíbil mladým mužům i finanční výpomoc. Scházel se s Knihařem, Innemannem a Horákem v pražské kavárně Arco, kde společně probírali možnosti dalšího postupu ve své odbojové činnosti. Kvůli minimální konspiraci a mnohdy mladistvé naivitě byla skupina záhy odhalena. Odhalení ilegálních organizací díky špatnému utajení nebylo ničím neobvyklým ani v pozdější době. Hlavní roli nehrál věk dotyčných odbojářů, ale infiltrace ze strany Státní bezpečnosti.

Již 25. května 1948 se na Oblastní úřadovně Státní bezpečnosti v Písku objevila první informace o vytváření ilegální studentské organizace v hlavním městě. Zprávu předal neznámý spolupracovník StB a jmenovitě v ní zmínil Adolfa Innemanna, Mojmíra Machovce (student na píseckém reálném gymnáziu) a píseckého gymnaziálního učitele hudby Josefa Jara. V hodnocení tohoto oznámení konstatovali příslušníci písecké úřadovny, že Innemann je zcela jistě členem

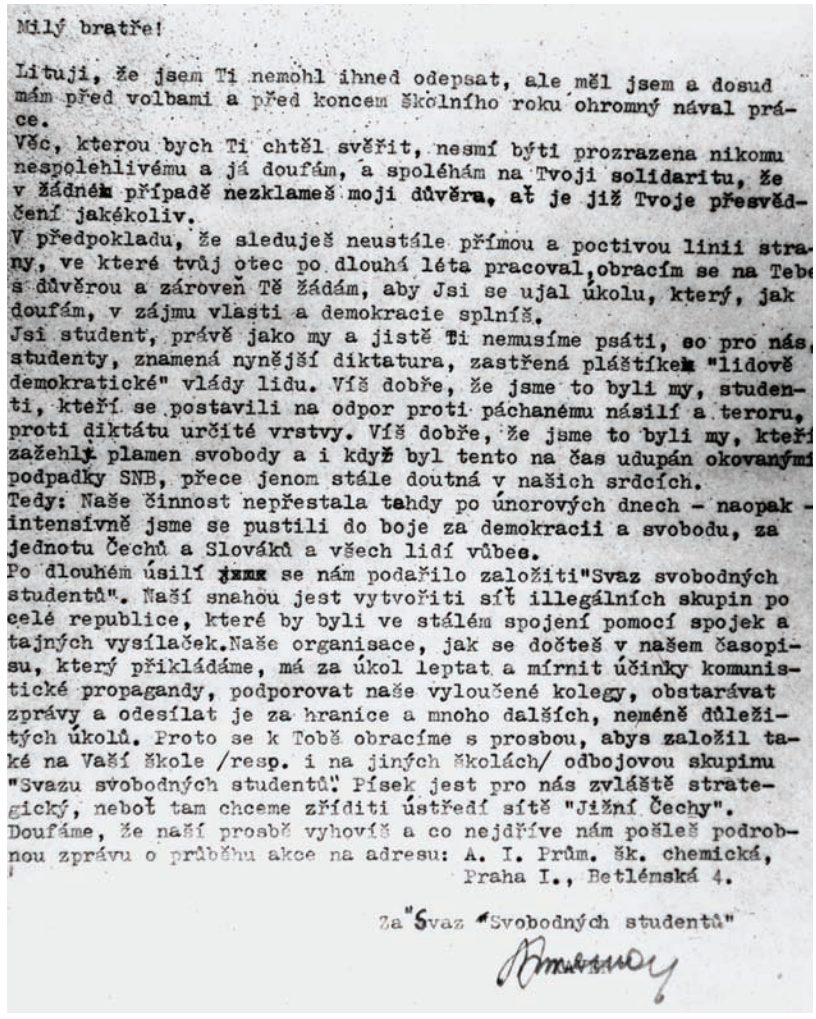

Milý bratře!

Lituji, že jsem Ti nemohl ihned odepsat, ale měl jsem a dosud mám před volbami a před koncem školního roku ohromný nával práce.
Věc, kterou bych Ti chtěl svěřit, nesmí býti prozrazena nikomu nespolehlivému a já doufám, a spoléhám na Tvoji solidaritu, že v žádném případě nezklameš moji důvěru, ať je již Tvoje přesvědčení jakékoliv.
V předpokladu, že sleduješ neustále přímou a poctivou linii strany, ve které tvůj otec po dlouhá léta pracoval, obracím se na Tebe s důvěrou a zároveň Tě žádám, aby Jsi se ujal úkolu, který, jak doufám, v zájmu vlasti a demokracie splníš.
Jsi student, právě jako my a jistě Ti nemusíme psáti, co pro nás, studenty, znamená nynější diktatura, zastřená pláštíkem "lidově demokratické" vlády lidu. Víš dobře, že jsme to byli my, studenti, kteří se postavili na odpor proti páchanému násilí a teroru, proti diktátu určité vrstvy. Víš dobře, že jsme to byli my, kteří zažehli plamen svobody a i když byl tento na čas udupán okovanými podpadky SNB, přece jenom stále doutná v našich srdcích.
Tedy: Naše činnost nepřestala tehdy po únorových dnech – naopak – intensívně jsme se pustili do boje za demokracii a svobodu, za jednotu Čechů a Slováků a všech lidí vůbec.
Po dlouhém úsilí jsme se nám podařilo založiti "Svaz svobodných studentů". Naší snahou jest vytvořiti síť illegálních skupin po celé republice, které by byli ve stálém spojení pomocí spojek a tajných vysílaček. Naše organisace, jak se dočteš v našem časopisu, který přikládáme, má za úkol leptat a mírnit účinky komunistické propagandy, podporovat naše vyloučené kolegy, obstarávat zprávy a odesílat je za hranice a mnoho dalších, neméně důležitých úkolů. Proto se k Tobě obracíme s prosbou, abys založil také na Vaší škole /resp. i na jiných školách/ odbojovou skupinu "Svazu svobodných studentů". Písek jest pro nás zvláště strategický, neboť tam chceme zříditi ústředí sítě "Jižní Čechy".
Doufáme, že naší prosbě vyhovíš a co nejdříve nám pošleš podrobnou zprávu o průběhu akce na adresu: A. I. Prům. šk. chemická, Praha I., Betlémská 4.

Za "Svaz Svobodných studentů"

Dopis, který napsal a poslal Adolf Innemann studentovi píseckého gymnázia Mojmíru Machovcovi
Zdroj: ABS

tvořící se ilegální skupiny a je dobře obeznámen se skutečností, že právě v Písku se nachází centrum škol s reakčními profesory a studenty; dále že dotyčný Jaro patří mezi čelné funkcionáře národních socialistů, že jeho syn byl za okupace popraven nacisty za ilegální činnost v řadách komunistické strany a že studující Machovec je synem profesora za války rovněž umučeného okupanty.

Záhy poté, 4. června, byl Machovec předveden k výslechu. Nikoliv však kvůli svému spojení s neznámou ilegální organizací, ale jako svědek ve věci spolužáka Karla Pasovského. Tento student VII. ročníku reálného gymnázia totiž na potkání vyprávěl o tajné organizaci čítající na čtyři sta lidí, v jejímž čele měl stát. Navíc, jak tajemně sdělil, je v přímém kontaktu s britskou Intelligence Service. Machovec 1. nebo 2. června vše oznámil svému učiteli Dr. Žlábkovi. Následně jím byl pověřen, aby zjistil o celém případu více podrobností. Shodou okolností mu téhož dne přišel z Prahy dopis od Innemanna, který v něm vyzýval k založení pobočky Svazu svobodných studentů (podobně ladě-

6 Tamtéž.

ný dopis dostal i učitel hudby Jaro). Z Machovcova výslechu tak vyplynuly další informace o této ilegální organizaci. Ve stejný den a ve shodné záležitosti byl vyslechnut další gymnaziální student, Josef Pejchl. Ten potvrdil výpověď svého kamaráda a vyšetřovatelům sdělil, že se společně dohodli na dalším postupu v dané záležitosti. Pokud by Pasovský nepřišel k rozumu, oznámili by vše učitelskému sboru, což také Machovec učinil. Rovněž Pejchlův otec svému synovi údajně doporučil, aby vše neprodleně ohlásil úřadům. O pražské ilegální organizaci se však Pejchl nezmínil, jelikož o ní nic nevěděl. Rovněž výslech studenta reálného gymnázia v Písku Karla Noháče potvrdil předchozí výpovědi o Pasovském. Avšak o Innemannovi nepadlo ani slovo. Noháč o „šéfovi" velké odbojové organizace hovořil se svým spolužákem Janem Boučkem, který o celém případu uvědomil učitele Antonína Voříška.

Zpočátku se sice uvažovalo o infiltraci skupiny, ale záhy vyvstala obava, že by se Innemann mohl pokusit o útěk do zahraničí. Z tohoto důvodu byl 16. června zatčen. O čtyři dny později zatkli i Plechatého a Knihaře. Při výslechu Innemann uvedl, že nejaktivnějšími členy organizace byli právě oni dva, zatímco Mika s Beranem se starali především o tisk a distribuci *Svobodného hlasu*. Holubcovým úkolem bylo rozšíření skupiny do Liberce, Vrchlabí a Jilemnice. Plechatý měl být aktivní v oblasti Žatce, Chomutova a Jirkova. Knihař měl rozšířit působnost organizace na Moravu, kde v dětství pracoval v zemědělství u své tety v Lovětíně. Innemann měl pak vybudovat síť v jižních Čechách. Své spojení s Pískem vysvětlil jednoduše tím, že zde za okupace pobýval u babičky. Tehdy se také seznámil s Machovcem a učitelem hudby Jarem. Poněvadž znal jejich smýšlení, zaslal jim výtisk *Svobodného hlasu* a požádal je o jeho kolportování. Přes svoji přítelkyni Evu Žákovou, studující reálného gymnázia v Chrudimi, navázal kontakt s její spolužačkou Danou Rongovou, kterou požádal o rozšíření organizace a zjištění stavu tamní vojenské posádky. Teprve patnáctiletá studentka přislíbila pomoc.

Středoškolský pedagog Plechatý při výslechu na Oblastní úřadovně Státní bezpečnosti Praha potvrdil, že se s Innemannem znal od začátku dubna 1948. Seznámil se s ním při cestě vlakem ze Žatce do Chomutova (Innemann uvedl, že ho znal z Chomutova, kde učil jeho bratra). Učitel latiny byl velmi překvapen, že se někdo tak drobné postavy pouští do tak velké akce. Svoji činnost v rámci ilegální organizace nepopíral. Přiznal se k autorství několika článků, stejně jako k nabízené finanční pomoci.

Pro Pavla Knihaře si přišli dva příslušníci Státní bezpečnost v neděli ráno. Při zadržení se k němu chovali slušně a naštěstí neprovedli domovní prohlídku. Jinak by totiž zcela jistě našli pistoli schovanou v rozkládacím jídelním stole. Výslech v Bartolomějské se nesl ve zcela jiném duchu. Sedmnáctiletý chlapec zde zažil skutečný šok. Špinavá cela, otřesné hygienické podmínky a brutální zacházení při výsleších znamenaly velký nápor na psychiku. Vyšetřovatelé nepoužili obušky, ale „pouze" své pěsti a dlaně. Jak Knihař vzpomíná, Innemann na tom byl ještě hůř. Kvůli vadě řeči si užil svoje. Když ho Knihař po svém zadržení uviděl poprvé, nemohl už téměř mluvit. Použití fyzického násilí vysvětluje „náhlé" procitnutí vyslýchaných, kteří si „dodatečně" vzpomněli na svoji další trestnou činnost.

Při výslechu samotném Knihař uvedl, že tři týdny po únorových událostech vydal první leták, v němž vyzýval nekomunistické studenty ke sjednocení a odporu proti studentům komunistickým. Následovala spolupráce s Innemannem, vytvoření ilegální organizace a vydávání podzemního časopisu. Texty napsal na stroji zapůjčeném Mikou. Tento student však neměl o celé akci ani ponětí, tvrdil Knihař statečně. Rovněž učitele Plechatého neuvedl celým jménem. Mluvil o něm pouze jako *o nějakém profesorovi P.* Důvod, proč vydali poslední číslo *Svobodného hlasu* na konci května, byl prozaický. Od 14. června 1948 totiž Knihař pracoval jako brigádník u firmy Peyrl, která se zabývala čištěním upotřebených olejů. Co se týkalo geneze organizace, přiznal, že ji založil on sám. Dále se snažil přesvědčit vyšetřovatele o tom, že díky tomu, že již částečně poznal dělníky, vše si náležitě promyslel a ve své ilegální činnosti nehodlal dále pokračovat.[7]

Příslušníci Státní bezpečnosti dobře věděli, že vyslýchají nezletilce bez přítomnosti rodičů, respektive právního (sociálního) zástupce. Zatčení Innemanna mělo proběhnout bez vědomí příbuzných, kteří neměli mít o jeho zadržení několik dní ani potuchy. To se naštěstí nepodařilo. Státní zastupitelství Praha podalo 24. června 1948 trestní oznámení na Innemanna, Knihaře, Plechatého, Berana, Horáka, Miku a Holubce za spolčení v protistátní organizaci a vydávání ilegálního časopisu (zákon č. 50/1923 Sb.).[8] Již předtím oznámil úřední lékař na Bartolomějské, že Innemann není ze zdravotního hlediska schopen další vazby. Na pokyn vyšetřujících orgánů měl být celý případ urychleně stornován.

Snad to byl právě špatný zdravotní stav a nezletilost, co vedlo 23. června 1948 k propuštění mladíků z vazby. U Innemanna bylo konstatováno, že trpí nejen silnou vadou řeči, ale i celkovou tělesnou slabostí. Jeho chatrné tělesné konstituci jistě neprospělo špatné zacházení během výslechu. Zpráva dále lakonicky uváděla: *Innemann, který jest velmi těžce tuberkulosně nemocen, byl z vazby propuštěn. Rovněž tak Knihař pro částečné onemocnění a mladý věk. Beran, Horák, Mika po šetření a výslechu propuštěni. Holubec vyslechnut nebyl, neboť odjel*

7 *ABS*, f. MV-T, spis a. č. T-1584; dále rozhovor autora s Pavlem Knihařem dne 17. 11. 2010.

8 *ABS*, f. Ústředna Státní bezpečnosti 1945–1948 (dále jen 305), sign. 305-63-3, zde trestní oznámení na Adolfa Innemanna a spol.

mimo Prahu ke svým rodičům.[9] Není zcela vyloučeno, že k propuštění studentů došlo i v souvislosti s prezidentskou volbou. Jak známo, 14. června 1948 Národní shromáždění zvolilo Klementa Gottwalda „jednomyslně" prezidentem republiky. Pět dní poté vyhlásil nový prezident amnestii odsouzených podle civilního a trestního práva. Jediný, kdo dál zůstával ve vazbě, byl Ladislav Plechatý. Následně byl poslán na dva roky do blíže nespecifikovaného tábora nucených prací. Na základě rozhodnutí ministerstva národní bezpečnosti ho po roce propustili a od 20. října 1950 pracoval jako pomocný dělník u národního podniku Pozemní stavby v Ostravě. Na zbývající čekal „pouze" vyhazov ze školy. Co se týče poznámky o *částečném onemocnění* Pavla Knihaře, jinak veskrze zdravého mládence, je pravděpodobné, že se jednalo o jeho fyzický stav po tvrdých výsleších.

Pražská úřadovna Státní bezpečnosti v popisu celé akce uvedla, že vedoucí osoby ilegální skupiny byly jejím pracovníkům známy a jejich činnost byla sledována. Po nenadálém zásahu profesorského sboru reálného gymnázia v Písku však byla nucena upustit od dalšího zpravodajského monitorování. Hlavní iniciátoři pak byli zatčeni. Svaz svobodných studentů byl velmi dobře organizován a jeho členové pocházeli vesměs z řad bývalé Československé strany národně socialistické. Podle (blíže nespecifikovaného) referenta by se ilegální skupina jistě rozrostla, o čemž svědčil získaný materiál, ale na druhou stranu referent přiznal, že většina z plánovaných akcí nebyla realizována, jelikož bylo předčasně zatčeno devět osob z tohoto hnutí.[10]

Právě nerealizace většiny akcí napomohla propuštění studentů. Pokud by se do jejich řad vetřel agent Státní bezpečnosti, je vysoce pravděpodobné, že by nakonec došlo i na zbraně, k vyprovokovaným akcím a následnému odsouzení dotyčných k vysokým trestům odnětí svobody.

Na jedné z mnoha operací v Indočíně v roce 1951 *Foto: archiv Pavla Knihaře*

Pavel Knihař nepochyboval o tom, že dříve či později bude opětovně zadržen a za svoji činnost odsouzen nebo poslán do tábora nucených prací. Vývoj situace mu dal ostatně za pravdu. Státní prokuratura Praha adresovala 18. ledna 1950 Krajskému velitelství Státní bezpečnosti v Praze žádost o urychlené přezkoumání případu Adolf Innemann a spol. Kromě výše uvedených studentů padlo podezření na dalších osm osob, zapojených přímo či zprostředkovaně do akce Svazu svobodných studentů. Na žádost prokuratury neznámý příslušník ručně připsal klíčovou poznámku: *Soudruh Kotlík odmítl že nemá lidí a že jde o nové osoby.* Přesto proběhl 13. února 1950 nový výslech Adolfa Innemanna, nyní pomocného účetního v Chomutově, Dany Rongové a Evy Žákové (23. února), studentek třetího ročníku gymnázia v Chrudimi.

Teprve 24. října 1952 zprostil okresní trestní soud na Praze 2 Ladislava Plechatého a Ivana Horáka obvinění, že se spolčili za účelem úkladu o republiku a zvratu společenského zřízení. Celou akci totiž shledal směšnou. K rozhodnutí soudu přispěla skutečnost, že obvinění Adolf Innemann, Miroslav Beran, Jaroslav Holubec, Mojmír Machovec, Vratislav Mika a Dana Rongová byli pravomocným rozsudkem okresního trestního soudu v Praze ze dne 29. května 1951 zproštěni žaloby.[11] To však již dvacetiletý Pavel Knihař téměř dva roky válčil v Indočíně.

FILMOVÝ ŽURNÁL

Se svým rozhodnutím odejít ilegálně do zahraničí se nikomu nesvěřil. Nadále hodlal pokračovat v boji proti komunismu „inteligentní" formou. Po propuštění z vazby pracoval jako pomocný dělník u firmy Peyrl. Nikdo se ho neptal, kde pobýval oněch pět dní, kdy chyběl v práci, a on se nikomu nesvěřil. V pátek 6. srpna 1948 dostal výplatu a v neděli překročil (ozbrojen) u Klatov hranice do sousedního Německa. Posléze se ocitl v uprchlickém táboře v Ludwigsburgu, konkrétně v bývalých kasárnách SS.[12]

9 *ABS*, f. MV-T, spis a. č. T-1584, l. 1–2, zde závěrečná zpráva o skupině Innemann a spol.

10 Tamtéž, l. 13, zde zpráva Oblastní úřadovny Státní bezpečnosti Praha z 29. 6. 1948.

11 Tamtéž, l. 14–16, zde znění rozsudku okresního soudu trestního na Praze 2 ze dne 24. 10. 1952.

12 Rozhovor autora s Pavlem Knihařem dne 17. 11. 2010.

Na dovolené v Nam Dinhu, zleva: Dallfuss, Pavel Knihař a Willy Meier, červen 1952, a legionáři v trupu invazní lodě LCT. Zcela vlevo Pavel Knihař.
Foto: archiv Pavla Knihaře

Vzhledem k tomu, že válka skončila před pouhými třemi lety, byly tábory přeplněny válečnými uprchlíky, k nimž se připojovaly tisíce běženců ze střední a východní Evropy. Výsledkem byl všudypřítomný hlad, bídné hygienické podmínky a morální strádání. Exulanti chtěli pokračovat ve své cestě dále na Západ, především do Spojených států nebo zemí Jižní Ameriky. Zkušení obyvatelé lágrů sdělili nováčkům smutnou pravdu, že na povolení k výjezdu mohou čekat rok, ba i déle, pokud ovšem nebyli prominentními členy antikomunistických stran, případně klíčovými osobnostmi vědeckého a kulturního života.[13]

Pavel Knihař se ocitl poprvé v cizině, kde nikoho neznal. Zpočátku bylo krajně obtížné orientovat se ve složitých nuancích táborového života. Měl štěstí, že obýval jednu místnost s československými letci, veterány Královského letectva, kteří mu pomáhali vpravit se do života exulanta. Další šťastnou náhodou (podpořenou znalostí němčiny) se mu podařilo získat místo u lágrové policie. To mu vynesło několik marek měsíčně, díky nimž si mohl dovolit zajít občas do městského kina. Před každým snímkem se promítal filmový žurnál. V jednom z nich se mluvilo o Francii a jejím boji proti Ho Či Minovu režimu. Dnes si již Pavel Knihař nepamatuje, zda padla zmínka i o francouzské cizinecké legii, ale důležitá byla informace, že země galského kohouta bojuje v Indočíně proti komunismu.

Jednoho dne přišel do tábora mladý muž s krátkou legionářskou minulostí. Pavel Knihař se zajímal o to, jak se může dostat do řad legie. Dál na Západ zatím vycestovat nemohl a v okupovaném Německu na něho žádná budoucnost nečekala. Zmíněný mladík byl pravděpodobně agent legie a sháněl pro ni za úplatu nové „duše". Cesta do legie byla jednoduchá. Dotyčný odešel s agentem na nejbližší francouzskou posádku, odtud se přesunul do sběrného tábora v Offenburgu nebo přímo do Khelu u Štrasburku. Pokud byl mladý muž absolutně fit, pokračoval po 14 dnech do pevnosti St. Nicolas v Marseille.

Psal se 10. listopad 1948, když se Knihař rozhodl pro službu v cizinecké legii. Jistě netušil, že její řady opustí jako vysoký důstojník po plných třiceti letech aktivní a značně nebezpečné služby.[14]

CESTA DO BÁJNÉHO ORIENTU

Pavel Knihař byl mladý a zdravý muž. Takové vítala legie s otevřenou náručí. Problém spočíval v tom, že byl až příliš mladý. Legie totiž mohla oficiálně přijímat pouze muže po dosažení dvaceti let. Lidská představivost, natož pak legionářská, ovšem nezná mezí. Mnohý nezletilec se stal jedním tahem pera starší o plné tři roky. Sedmnáctiletý mladík o legii fakticky nic nevěděl, pokud pomineme prvorepublikovou brakovou literaturu. O Indočíně slyšel poprvé až ve zmíněném žurnálu. Pro tehdejší (nejen) mladé Středoevropany byla už Francie na druhém konci světa, co potom nějaká Indočína, kterou neuměli ani najít na mapě. Jediné, co věděl, bylo, že jako legionář bude moci bojovat proti komunismu, a to bylo rozhodující. Na Štědrý den roku 1948 opustil Evropu a zamířil s dalšími legionářskými elévy k africkým břehům.

Po vylodění v Oranu následovala cesta do Sidi-bel-Abbès, od roku 1933 sloužícího jako hlavní posádkové město cizinecké legie. Po nezbytné hygieně zahrnující i vojenský sestřih vyfasovali nováčci čisté uniformy. Teprve zde se vojín Knihař zbavil svých nepříjemných „společnic". Od svého pobytu v utečeneckém lágru až do Alžírska ho neustále trápily vši. Bylo fakticky nemožné se jich zbavit, pokud jste neměli k dispozici čistou

13 Podrobněji KUDRNA, Ladislav: *Bojovali a umírali v Indočíně. První vietnamská válka a Čechoslováci v cizinecké legii.* ÚSTR – Naše vojsko, Praha 2010, s. 24–36.

14 KNIHAŘ, Pavel: *Vzpomínky*, s. 16–17.

vodu a oblečení. Vánoce roku 1948 oslavil konečně bez vší. Vůbec poprvé se s nimi důvěrně seznámil v Bartolomějské.

Shodou okolností, spíše však omylem ze strany velitelství, neabsolvoval náročný základní výcvik, ale záhy po svém příjezdu do Sidi-bel-Abbès byl umístěn mezi zkušené legionáře. Posléze se dobrovolně přihlásil ke službě na Madagaskaru, ale byl zařazen do transportu směřujícího do Indočíny. Většina legionářů, jeho nevyjímaje, se těšila na exotický Orient. Každý snil o vzdálené zemi plné bohatství a dobrodružství na opačném konci světa. Již samotné slovo Indočína probouzelo v mladých myslích sny o nebývalých zážitcích.

Dle vyjádření Pavla Knihaře legionáři věděli, že Francie nebojuje o udržení své kolonie, ale zápolí s režimem ztělesněným Ho Či Minem a jeho nohsledy. Legionáři neměli čas přemýšlet o pozadí konfliktu. Přesto bylo zřejmé, že v té době to zdaleka nebyl pouhý koloniální zápas. Do války samotné vstupovaly čím dál zřetelněji ideologie obou stran. Dle jeho názoru byla škoda, že Američané nepodporovali Francii od samého počátku její konfrontace s Viet Minhem, protože jinak by vše dopadlo zcela jinak.[15]

Skutečností zůstává, že jak Washington, tak Moskva se začaly konfliktem zabývat teprve poté, co se zápolení v jihovýchodní Asii „přehouplo" do soutěžení bipolárního světa. Jinými slovy do studené války, jež v červnu 1950 přerostla na Korejském poloostrově do války značně horké. Spojené státy následně vydatně podporovaly Paříž jak finančně, tak materiálně v její aktivitě na indočínském bojišti.[16]

Po měsíc trvající cestě lodí se Pavel Knihař vylodil 26. dubna 1949 v Saigonu. Byl přidělen ke 2. praporu 2. pěšího pluku cizinecké legie. A opět měl velké štěstí, jelikož až do července 1951 sloužil na jihu středního Vietnamu – konkrétně v Annamu. Zde nebyl Viet Minh zdaleka tak silný jako na severu, zejména u hranic s Čínou, kde se nacházela tradiční bašta Ho Či Minova režimu. Díky tomu přežil povinné dva roky služby v Indočíně. Pokud by byl nasazen na severu, zcela jistě by v tvrdých bojích na podzim roku 1950 přišel k újmě. Dne 16. září 1950 zahájil Viet Minh útokem na pevnost Dong Khe rozsáhlou ofenzivu v severovýchodní části Vietnamu při čínských hraních. Výsledkem bylo nejen dobytí dotyčné pevnosti, ztráta pozic v klíčové oblasti, ale zejména těžké ztráty na životech francouzských vojáků a legionářů. Pouze hrstce mužů se podařilo vyhnout se vietnamskému zajetí, do něhož rovněž upadlo na 44 Čechoslováků sloužících v řadách legie. Přežilo ho pouhých 13 z nich.[17] Zajímavé bylo sdělení pana Knihaře, že řadoví legionáři na jihu neměli o rozsahu katastrofy na severu tušení. Noviny zde nebyly k dispozici a na rozdíl od důstojníků postrádali informace od vojenského velení. Přestože služba v Annamu byla mnohem bezpečnější než ta na severu, mohla kariéra mladého legionáře záhy skončit.

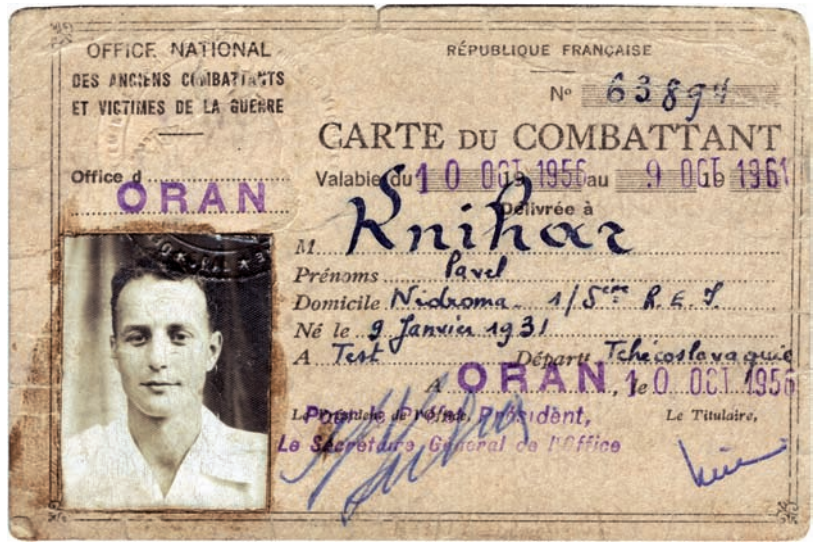
OFFICE NATIONAL
DES ANCIENS COMBATTANTS
ET VICTIMES DE LA GUERRE

RÉPUBLIQUE FRANÇAISE

N° 63894

CARTE DU COMBATTANT

Office d ORAN

Valable du 10 OCT 1956 au 9 OCT 1961

Délivrée à

M. Knihar

Prénoms Pavel

Domicile Nidroma 1/5e R.E.I.

Né le 9 Janvier 1931

A Test Départ Tchecoslovaquie

A ORAN, le 10 OCT 1956

Le Préfet de Police, Président,
Le Secrétaire Général de l'Office

Le Titulaire,

Vojenský průkaz Pavla Knihaře, oceněného Válečným křížem, Alžírsko 1956 Zdroj: archiv Pavla Knihaře

PRVNÍ KREV

Koncem září 1949 opustil 2. prapor kasárna v Phan Ri a přemístil se do Lien Huongu, malého rybářského městečka vzdáleného přibližně deset kilometrů severovýchodně od výchozího místa. Hlavní činnost legionářů se ani zde nezměnila. Zahrnovala eskorty transportů, zasypávání výkopů od Viet Minhu na místních silnicích, noční i denní hlídky a střežení cest v okolí spřátelených vesnic. V říjnu 1949 zažil Pavel Knihař první střetnutí s Viet Minhem. Jeho četa obdržela rozkaz vniknout do nedaleké vesnice, kde se měl skrývat nepřítel. Před vesnicí se zvedaly písečné duny, kde byli legionáři přibiti k zemi kulometnou palbou vietnamských partyzánů. Situace začínala být kritická. Vietnamci ovládali vyvýšené okolí a legionářům se zasekávaly po pár výstřelech anglické pušky typu Enfield, které nesnesly písek. Nejen

15 Rozhovor autora s Pavlem Knihařem dne 17. 11. 2010.

16 Podrobněji MARR, David G. – KERKVLIET, Benedict J.: *Vietnam*. Institute of Southeast Asian Studies Softcover, NIAS Press 1992.

17 Podrobněji KUDRNA, Ladislav: Živí záviděli mrtvým. Českoslovenští dezertéři a zajatci ve vietnamských zajateckých táborech 1949–1951. In: *Paměť a dějiny*, 2010, č. 4, s. 52–57.

Pavla Knihaře napadlo, že to bude jeho konec. Naštěstí jim přispěchal na pomoc velitel praporu se zbytkem jednotky, čímž donutil nepřítele k neorganizovanému ústupu. Dva vietnamští zvědové pracující pro legionáře padli a jejich podporučík utrpěl zranění. Samotný vojín Knihař trpěl záhy po potyčce bolestivým otokem pravé nohy, na niž nemohl ani zlehka došlápnout. Při střetu s Viet Minhem totiž skočil do nejbližší díry, která byla bohužel plná kaktusů, jejichž ostny se mu zabodly do nohy a způsobily nepříjemné poranění. Po několika dnech v nemocnici otok naštěstí praskl, když vstával z lůžka.[18]

RYCHLÁ KARIÉRA MLADÉHO MUŽE

Zhruba po šesti měsících pobytu ve Vietnamu byl Pavel Knihař schopen domluvit se francouzsky. Kromě toho se sám vzdělával ve vojenském umění. Pomocníkem mu byla vojenská příručka přeložená z angličtiny, která popisovala boj britských vojáků s Japonci v Malajsii a Barmě.[19] Podvědomě cítil, že to vše měl znát již ze základního výcviku, který však neabsolvoval. Jednoduchými, ale velmi účinnými zásadami, zachycenými britským důstojníkem, se řídil po celý svůj vojenský život, což se mu očividně vyplatilo. Zatímco on přežil veškerá úskalí vojenské dráhy, mnoho jeho kamarádů, a dodejme i nepřátel, takové štěstí nemělo.

Velící důstojníci si brzy všimli inteligence a vojenského nadání mladého legionáře. Na konci roku 1949 byl vyslán do kurzu desátníků-aspirantů na velitelství pluku v Nha Trangu. Počínaje 1. březnem 1950 se stal desátníkem. Bylo mu pouhých devatenáct let a život nemohl být lepší. Již rok poté ho poslali do kurzu pro vyšší poddůstojníky a 30. dubna 1951 se stal četařem. Zlatý prýmek navíc přinášel značný komfort po materiální stránce, jelikož žold byl téměř stejný jako u rotného, ale zodpovědnost byla menší. Tato situace však netrvalo dlouho, neboť již 1. srpna 1951 byl Knihař povýšen na rotného, což je v legii značně vysoká poddůstojnická hodnost. Mezitím byl jeho pluk převelen na sever do Tonkinu. Doba „prázdnin" definitivně skončila.[20]

ZRANĚN

Po porážce francouzských ozbrojených sil v okolí Dong Khe přišel do Indočíny nový hlavní velitel, muž, který si získal respekt jak u svých podřízených, tak nepřátel. Generál Jean de Lattre de Tassigny byl bravurní stratég. Je zřejmé, že by dokázal mnohem víc než „jen" zvrátit dočasný nezdar Francie na indočínském válčišti. Bohužel mu osud vyměřil příliš krátký čas.

Svého postu se rázně ujal 19. prosince 1950. Stal se zároveň vrchním velitelem vojsk a šéfem civilní administrativy. Předchozí vietnamská ofenziva znamenala nadvládu Viet Minhu na rozsáhlém území severně od delty Rudé řeky. Vojenské i politické špičky Viet Minhu očekávaly, že „strýček" Ho oslaví novoroční svátky Tet roku 1951 již v Hanoji. Zde však padla kosa na kámen, respektive Viet Minh na generála Jeana de Lattre.

Nový velitel posílil francouzský vliv v deltě Rudé řeky vybudováním řetězce kvalitního opevnění (tzv. de Lattreova linie), jejíž hlavní posádkou se stali právě cizinečtí legionáři. První fáze ofenzivy Viet Minhu ve stylu „lidských vln" na město Vinh Yen v lednu 1951 ztroskotala. Rovněž další generální útok uskutečněný v květnu 1951 u Mao Khe a na řece Day skončil fatálními ztrátami. Cesta na Hanoj zůstala uzavřena a Viet Minh se poté zaměřil především na severní část Vietnamu.

V listopadu 1951 se podařilo francouzským jednotkám obsadit Hoa Binh. Město na jihozápadním okraji delty Rudé řeky bylo Francouzi považováno za spojovací článek mezi hlavním stanem Viet Minhu ve Viet Bacu a středními a jižními částmi Vietnamu. Se souhlasem čínských poradců zahájil generál Giap sérii těžkých útoků na Hoa Binh. Začaly boje srovnatelné s hrůzami zákopové Velké války. Po heroickém úsilí a těžkých ztrátách byli francouzští výsadkáři nuceni pozice v Hoa Binh v únoru 1952 vyklidit. Generál de Lattre se mezitím vrátil do Francie, kde již 11. ledna 1952 zemřel na rakovinu. Ještě předtím se dožil toho, že jeho třiadvacetiletý syn, poručík Bernard de Lattre de Tassigny, padl 30. května 1951 poblíž Ninh Binh.[21]

Jelikož příslušníci 2. praporu 2. pluku neměli pověst velkých válečníků, byli po příchodu na sever určeni ke stavbě moderní obranné linie. Výstavba betonových opěrných bodů probíhala nedaleko Phuc Yenu, přibližně třicet kilometrů severozápadně od Hanoje. Rotný Knihař se stal rychle odborníkem na stavbu objektů z armovaného betonu a jako takový zastával post velitele skupiny železářů a bednářů. V září 1951 se stal členem oddílu specialistů vyslaných do Viet Tri, kde měli uvést do chodu výstavbu blokových budov a zacvičit na tuto práci senegalské střelce. V té době bylo Viet Tri malé, ztracené město. V noci z 3. na 4. října 1951 napadl stanoviště specialistů Viet Minh. Rotný Knihař utrpěl bolestivé zranění levé hýždě. Kulka se zastavila až o stehenní kost, kterou naštěstí neroztříštila. Paralyzován bolestí byl evakuován do Hanoje, kde ho operovala francouzská lékařka kapitánka Steinová, která mu zachránila sedací nerv. Aniž čekal na

18 Rozhovor autora s Pavlem Knihařem dne 17. 11. 2010; KNIHAŘ, Pavel: *Vzpomínky*, s. 36–38.

19 Není vyloučeno, že se jednalo o příručku napsanou britským důstojníkem Spencerem Chapmanem *Džungle je neutrální*. CHAPMAN, Frederick Spencer: *The Jungle is Neutral*. Chatto & Windus, Londýn 1948.

20 KNIHAŘ, Pavel: *Vzpomínky*, s. 47–48.

21 Podrobněji WINDROW, Martin: *The Last Valley. Dien Bien Phu and the French Defeat in Vietnam*. Weidenfeld and Nicolson, Londýn 2004, s. 114–115.

celkové zhojení, vydal se bez povolení ke svému praporu, nacházejícímu se u Phuong La. Posléze zastával post hlavního účetního roty, což ho nijak nenadchlo. V prosinci 1951 byla jeho rota přemístěna do Quang Mangu zhruba 24 kilometrů severně od Chinu, plnícího v té době funkci administrativního střediska Viet Minhu v dané oblasti. Tento post byl dobyt 11. listopadu 1951 a první opěrný bod zde vytvořený čítal necelých 400 mužů čelících útokům 1500 příslušníků Viet Minhu.

PEKLO U QUANG MANGU

Po příchodu na nové působiště si rotný Knihař nemohl nevšimnout, že zde vládne trudnomyslnost, živená pověstmi o trvalém rozkladu. Viet Minh se snažil využít situace a působil na psychiku legionářů bránících bohem opuštěný post. Jeho političtí pracovníci za pomoci megafonů nabádali legionáře k přeběhnutí na druhou stranu. Jednoho dne zmizel ze svého postavení legionář českého původu Benda, který působil jako důstojnický „pucák“. S největší pravděpodobností dezertoval, jelikož se nenašlo ani jeho tělo, ani stopy zápasu na jeho pozici. Legionáře, který dezertoval, považovali jeho spolubojovníci za zrádce zasluhujícího kulku. Vojáci dobře věděli, že po zběhnutí vyzradí nepříteli veškeré podrobnosti o postavení své jednotky.[22]

Ačkoliv je obraz Vietnamu pro mnohé spjat s tropickou vegetací, vedrem a vysokou vlhkostí, na severu země, v Tonkinu, panuje v prosinci skutečná zima, sice bez sněhu, ale zato se zataženým nebem a neustálým mrholením. Opěrný bod Knihařovy roty se nacházel na návrší, na malém kopečku v holém, porostu zbaveném pásmu před zátarasy z ostnatého drátu. Bohužel Viet Minh obsadil návrší nad opevněním legionářů, o kterém tak měl skvělý přehled. Rotný Knihař byl vržen do války bláta a zákopů, které legionáři neustále prohlubovali a vylepšovali. Postupně jejich opěrný bod získal takřka na dokonalosti. Zpočátku pobytu v Quang Mangu byli legionáři ve dne v noci vystaveni nepřátelské palbě z minometů a automatických zbraní. Záhy následovaly těžké pozemní útoky. Obrana legionářů byla naštěstí účinná a jejich palebná síla pokaždé zmasakrovala desítky příslušníků Viet Minhu.

Večer 28. prosince 1951 měl jeden z poddůstojníků problém „vstřebat“

Prosinec 1950, zákopy v Quang Mangu *Foto: archiv Pavla Knihaře*

Vánoční blahopřání od generála Jeana de Lattre. První a poslední blahopřání, které vojáci francouzských ozbrojených sil obdrželi v Indočíně od svého nejvyššího velitele. Nikdo z následovníků respektovaného generála v této tradici nepokračoval. *Zdroj: archiv Pavla Knihaře*

22 Podrobněji KUDRNA, Ladislav: Akce „Vietnam“. První repatriační transport Čechoslováků z Vietnamu do vlasti. In: *Paměť a dějiny*, 2010, č. 2, s. 46.

větší dávku alkoholu. Vyšel z jídelny na čerstvý vzduch a usadil se na jednom z bojových postavení, aby se „vydýchal“. Náhle zaslechl hlas před zátarasy poblíž minových polí. Viet Minh se pod rouškou tmy chystal konečně zmocnit opěrného bodu. Všichni legionáři byli okamžitě na svých bojových postech. Uprostřed noci zaslechli velmi silnou střelbu z nedaleké kóty 74. Jejich kamarádi sváděli nerovný boj s přesilou Viet Minhu. Ve dvě hodiny ráno přišel útok na Quang Mang. Legionáři byli připraveni nedat svoji kůži lacino. K ránu byl vietnamský úder konečně odražen. Na severu však stále zuřil lítý boj o kótu 74. Teprve kolem deváté ráno se k nim podařilo dostat posilu z Quang Mangu. Příchozím se naskytl hrůzný obraz. Přeživší legionáři udrželi post jen za cenu nejvyšších obětí. Na dvě roty po celou noc s řevem útočily lidské vlny Viet Minhu. Nakonec se velící kapitán rozhodl k zoufalému kroku. Nařídil palbu dělostřelectva přímo na jejich postavení. Díky tomu udržel pozice až do dopoledne 29. prosince 1951.

Každé další utkání s Viet Minhem již nebylo pro rotného Knihaře a jeho muže pouhou šarvátkou jako v jižním Annamu, ale nemilosrdným bojem. Díky čínské pomoci byly vietnamské jednotky vybaveny kvalitní výzbrojí. Prozatím naštěstí postrádaly těžké dělostřelectvo, ale i tak disponovaly velkým množstvím minometů a bezzákluzových děl.

V lednu 1952 se stal rotný Knihař velitelem 1. bojového oddílu 8. roty. V 21 letech měl na starosti plných dvacet mužů (teoretický stav oddílu se pohyboval okolo čtyřiceti legionářů, ale ztráty nebyly plynule nahrazovány, stejně jako repatriovaní, nemocní a ranění vojáci). V marastu Quang Mangu 9. ledna 1952 skromně oslavil narozeniny.

Na konci února 1952 se legionáři dozvěděli o vyklizení Hoa Binh. Je jasné, že jim to na náladě nepřidalo. Zkraje dubna téhož roku byli na svém postu konečně vystřídáni malou rotou marockých střelců. Poněkud zjednodušeně můžeme říct, že až do konce svého pobytu ve Vietnamu se Pavel Knihař zúčastnil neustálých bojů a potyček s Viet Minhem. Cílem mnoha operací bylo pokusit se vytlačit nepřítele z klíčových oblastí a obnovit zde vliv francouzských ozbrojených sil. Byla to tvrdá a krvavá střetnutí, v nichž padlo mnoho kamarádů. Nutno zdůraznit, že se při nich rotný Knihař často vyznamenal.

Se svojí jednotkou byl mnohdy nasazován do čela útoku. Tak tomu bylo i 30. ledna 1953 v bitvě o vesnici Tho Cau. Viet Minh zde byl dobře opevněn a 2. praporu 13. půlbrigády se nedařilo obec obsadit. Jednalo se o dlouhou ves, kolem níž se rozprostíral bambusový háj. Na kostelní věži měl Viet Minh pozorovatele řídícího přesnou palbu na legionáře. Těžké boje probíhaly po celý den, když okolo 17. hodiny dostal rotný Knihař rozkaz, aby se svým patnáctičlenným družstvem vesnici dobyl.

Nejprve si vyžádal posilu několika mužů z 2. družstva. Poté bylo nutné zbavit Viet Minh jeho „očí“. Palbou z děla byla kostelní věž definitivně zničena. Následovala přehradová kulometná palba. Knihař a jeho muži stáli mezitím schovaní před palbou nepřítele po ramena ponořeni v ledové řece. Rotný Knihař nařídil nasadit bodáky. Tváří v tvář vražedné palbě Viet Minhu zavelel k útoku. Byl si jist, že padne ihned po vykročení z říčního koryta. Legionáři jako jeden muž vyběhli s řevem z úkrytu a dobyli vesnici. Tři z nich v dešti kulek padli. Pavla Knihaře zachránil jeho mauser, v jehož zásobníku uvízla nepřátelská kulka, která by mu jinak rozdrtila pravou stehenní kost. Tak těžké zranění mohlo mít v polních podmínkách fatální následky.

Za chrabrost v bojích s nepřítelem byl (kromě jiného) třikrát citován v armádním rozkazu, třikrát vyznamenán Válečným křížem a dostal rovněž nejvyšší možné vyznamenání pro poddůstojníka, Médaille Militaire. Díky své statečnosti a osobnímu nasazení zachránil v Indočíně život budoucímu brigádnímu generálovi Robertu Bassetovi. Ten při jedné z akcí utrpěl těžké zranění a rotný Knihař ho navzdory nepřátelské palbě dovlekl přes rýžové pole až na ošetřovnu.[23]

Na konci března 1953 skončil Knihařův pobyt v Indočíně. Jelikož sloužil na frontě nepřetržitě po čtyři roky, nemohl si pobyt prodloužit. Po odbytí formalit se 2. dubna 1953 nalodil v Hai Phongu na nákladní loď a vyplul zpět k africkým břehům. Za sebou zanechal své nejlepší kamarády, kteří neměli tolik štěstí: *Oni byli součástí mého života a zmizeli navždy, tak jako má mladá léta a iluze. Ale měl jsem pocit, že jsem své povinnosti konal tak, jak jsem měl. A uspokojení, že jsem se podílel se zbraní v ruce na boji proti ideologii, která mne vyhnala z domova.*[24]

PŘÁTELÉ A NEPŘÁTELÉ

V průběhu první vietnamské války sloužilo v legii mnoho Němců. Bez nadsázky můžeme říct, že v té době tvořili její páteř.[25] V drtivé většině případů se jednalo o zkušené vete-

23 *SAPK*, zde pochvala za odvahu a statečnost v noci 17. 11. 1952, následné citace v armádních rozkazech a blahopřání Basseta k povýšení Pavla Knihaře do hodnosti komandéra Řádu čestné legie.

24 KNIHAŘ, Pavel: *Vzpomínky*, s. 47–48.

25 Po válce nebyla v Německu práce a mnozí propuštění zajatci nenašli své rodiny, které zahynuly nebo zmizely. Pro další se stala legie východiskem z tristních poměrů francouzských zajateckých táborů. Podle odhadů prošlo legií v období první vietnamské války (1946 až 1954) okolo 40 tisíc Němců. Později dokonce vytvořili v rámci legie samostatný prapor čítající na 900 mužů. V rámci protestů francouzské veřejnosti proti „la sale guerre“ (špinavé válce) byl v roce 1952 rozpuštěn. Viz *In fremden Diensten – Deutsche Legionäre im Indochinakrieg*, http://video.google.com/videoplay?docid=-3466220835816625049# (citováno k 30. 1. 2011); MacDONALD, Peter: *Cizinecká legie.* Naše vojsko, Praha 2004, s. 95 a 102.

rány Wehrmachtu, dokonale ovládající válečné řemeslo. Bývalí příslušníci SS nebyli do legie zásadně přijímáni. Pavel Knihař měl jako čtrnáctiletý hoch smutnou okupační zkušenost s pražskými Němci, respektive s příslušníky Hitlerjugend. Ze svého bydliště na Žižkově chodil rád pěšky až do vzdálené zoologické zahrady v Tróji. Když se jednou – bylo to v dubnu 1945 – vracel domů, zastavila ho skupina mladíků z Hitlerjugend, kteří ho zbili za to, že nevzdal čest jejich nacistické vlajce. Ve Vietnamu s ním sloužilo nemálo Němců. Později někteří podléhali přímo jeho velení. On je ale bral jako všechny ostatní. Byli na stejné lodi. V legii nerozhodovala národnost, ale chování jednotlivce a mnozí Němci byli dobří kamarádi. On sám se spřátelil se dvěma z nich. Rolf Linke pocházel z českého pohraničí, ze Sudet, a byl o něco starší. Ke konci války působil jako Panzerjäger (lovec tanků). Měl jich na svém kontě hned několik. Byl to dobrý chlap, nikdy se nechlubil a byl velmi statečný. Willy „Koňak" Meier byl z nich nejstarší. Bylo mu „již" pětadvacet, když započal legionářskou kariéru. Bývalý parašutista byl při invazi zajat Američany. Oba muži ve Vietnamu padli.

A jak se Pavel Knihař díval na příslušníky Viet Minhu? Podle něho byli stateční především tehdy, když útočili ve skupině, ve vlně. Političtí komisaři uměli na obyčejné vojáky dobře působit po ideologické stránce. On sám ani jeho druzi proti Vietnamcům nic neměli. Naopak, legionáři je měli rádi, vážili si jich. Podle Knihaře je to národ nádherných a pracovitých lidí. Ale bylo to zkrátka tak, že ti, co bojovali proti nim, byli „červení". Co se týkalo násilí vůči zajatcům, respektive civilistům, jehož se dopouštěly obě strany,[26] uvedl že on a jeho muži byli především vojáci, kteří nikoho nemučili ani neznásilňovali. Jak ovšem správně podotkl, v každé armádě světa se najdou vyšinutí lumpové, libující si v násilí.[27] Dokladem budiž bitva o Guadalcanal, která přinesla obrat ve válce v Pacifiku a stala se slavným odkazem námořní pěchoty Spojených států, zároveň se v ní však projevilo „problémové" chování některých mariňáků. *Tak jako v každé ozbrojené složce bylo tam příliš mnoho těch, kdož měli skutečnou radost ze zabíjení. Příliš mnoho zlodějů, příliš mnoho šejdířů na to, aby měl někdo důvod mít je všechny rád.*[28]

Kapitán Jacques Saint předává Pavlu Knihařovi Médaille Militaire, Vietnam, říjen 1955
Foto: archiv Pavla Knihaře

ODCHOD PO TŘICETI LETECH

Před příjezdem do Alžírska byl určen svým velícím důstojníkem k absolvování l'Ecole Spéciale Militaire ve Štrasburku, kam dorazil v září 1953, ale zkoušky dle svých slov totálně „zvoral". Nijak mu to nevadilo, spíše naopak. Byl přesvědčen, že se bude moci konečně vrátit do Indočíny, kde se situace dramaticky zhoršovala ve francouzský neprospěch. Ani celková situace ve světě nedávala důvod k op-

26 Podrobněji KUDRNA, Ladislav: *Bojovali a umírali v Indočíně*, s. 172–179.

27 Rozhovor autora s Pavlem Knihařem dne 17. 11. 2010.

28 MERILLAT, Herbert C.: *Nezapomenutelný Guadalcanal.* Naše vojsko, Praha 2007, s. 17.

timismu. Korejská válka skončila příměřím a Francie byla jedinou zemí aktivně bojující s komunismem. Pětiletý závazek rotného Knihaře vypršel a on se rozhodl k prodloužení služby. Rovněž v jeho osobním životě došlo k významné změně. V Sidi-bel-Abbès se seznámil s Francouzkou Hugette Portesovou, se kterou se 1. dubna 1954 oženil. V září téhož roku opustil těhotnou ženu a vyrazil zpět do jižního Vietnamu. Dne 24. října 1954 se vylodil v Saigonu.

Válka v Indočíně byla ukončena ženevskými dohodami z 21. července 1954, kterými byl Vietnam rozdělen podél 17. rovnoběžky. Demarkační čára dělila zemi na území severně od ní a na jih. Viet Minh se měl stáhnout na sever a francouzské jednotky na jih od této zeměpisné souřadnice. Do dvou let se měly uskutečnit svobodné volby, jejichž účelem mělo být sjednocení dočasně rozdělené země. Spojené státy odmítly uznat závaznost ženevských dohod. Stejný přístup zvolila i nová saigonská administrativa. V říjnu 1955 vznikla Vietnamská republika v čele s prezidentem Ngo Dinh Diemem, jejíž existenci Washington smluvně garantoval. Následují rok opustily jižní Vietnam poslední francouzské jednotky. Jejich místo zaplnili američtí poradci. Bylo pouze otázkou času, kdy s plnou silou vypukne konflikt mezi severem a jihem, neboť komunisté pod Ho Či Minovým vedením se nikdy nevzdali myšlenky na ovládnutí celého území. Jenom ke konci 50. let Vietkong zavraždil na dva a půl tisíce jihovietnamských úředníků ročně.[29]

Rotný Knihař sloužil u 1. praporu 5. pluku cizinecké legie v Phuoc Thuongu. Tato planina se nacházela přibližně 20 kilometrů severozápadně od Da Nangu. Se svými kamarády oslavil 15. ledna 1955 narození syna Yvese. Druhý syn, Patrik, se narodil 26. října 1958. Naposledy se rodina 26. července 1961 rozrostla o dceru Danielle. Počínaje 1. červencem 1955 se Knihař dočkal jmenování do hodnosti rotmistra. V září téhož roku byl 5. pluk stažen do okolí Vung Tau, s vyhlídkou repatriace do Alžírska, kde Fronta národního osvobození zahájila v listopadu 1954 krvavý a mnohdy teroristický boj za nezávislost své země. Společně s 1. plukem cizinecké legie se 14. ledna 1956 nalodili na luxusní loď Pasteur a vyrazili k alžírským břehům. Po vylodění v Oranu se legionáři dozvěděli o masakrech evropských civilistů a hromadných dezercích z jednotek střelců poblíž alžírských základen.

Pavel Knihař jmenován rytířem Řádu čestné legie, Francie, 5. července 1978 Foto: archiv Pavla Knihaře

Tvrdé boje pokračovaly po celý rok 1956. Celý konflikt byl v podstatě dlouhý a nekončící sled potyček a strašného krveprolití. „Bitva o Alžír" skončila teprve v červenci 1962 oficiálním vyhlášením nezávislosti Alžírska. Svému osudu zde byl generálem de Gaullem ponechán milion francouzských usedlíků, jejichž rodiny tam v mnoha případech žily po několik generací.[30]

Rotmistr Pavel Knihař ztratil v Alžírsku mnoho dobrých přátel. Například český exulant a legionář Josef Laštovka mu byl na svatbě za svědka. Tento bývalý učitel z Jičína a veterán z Indočíny utrpěl v roce 1956 těžké zranění páteře a jako invalida se vrátil do Paříže. Oba kamarádi se už nikdy neviděli. V témže roce (15. července) se stal Pavel Knihař Francouzem. Po zralé úvaze požádal o francouzské občanství. Zejména kvůli své ženě a synovi a také proto, že mu bylo zřejmé, že návrat do staré vlasti je v situaci bipolárně rozděleného světa nemožný. Události v Maďarsku, ke kterým došlo tři a půl měsíce po jeho naturalizaci, mu ostatně daly plně za pravdu. Bylo zřejmé, že Západ nehne prstem pro země střední a východní Evropy, trpící pod vlastními totalitními režimy a kuratelou Moskvy.

Poté, co byla Alžírsku slíbena samostatnost, se Knihař s rodinou nalodil na palubu nákladní lodi přetížené francouzskými uprchlíky a 1. července 1962 vystoupil v Marseille. V lednu 1968 byl povýšen do hodnosti podporučíka. Následovala, mimo jiné, služba na Madagaskaru. Kariéru ukončil na Tahiti, konkrétně na ostrově Mururoa, kde Francie prováděla zkoušky atomových výbuchů.

29 HERRING, George C.: *America's Longest War. The United States and Vietnam 1950–1975.* Alfred A. Knopf, New York 1986, 2. vydání, s. 68.

30 Podrobněji REY-GOLDZEIGUER, Annie: *Aux origines de la guerre d'Algérie 1940–1945: de Mers El-Kébir aux massacres du Nord-Constantinois.* La Découverte, Paříž 2001.

Pavel Knihař jako komandér Řádu čestné legie, Francie, 30. června 2009 *Foto: archiv Pavla Knihaře*

V roce 1978 se rozhodl opustit řady cizinecké legie. Příčinou byl pomalý služební postup. Ačkoliv měl francouzské státní občanství, stále byl veden jako důstojník cizinec (titre étranger). V praxi to znamenalo, že v hodnosti podporučíka měl odsloužit dva roky, následované šesti lety služby v hodnosti poručíka a poté by měl být jmenován do hodnosti kapitána cizinecké legie. Posledně zmíněné hodnosti měl tedy dosáhnout k 1. lednu 1976. V roce 1974 se však prezidentské funkce ujal Valéry Giscard d'Estaing. Vyhlásil množství reforem, z nichž jedna se týkala i statutu důstojníků cizinců a zmrazila hodnostní postup. Po mnoha peripetiích se Pavel Knihař dočkal kapitánské hodnosti až v říjnu 1977. Pro ilustraci uvádím, že jeho pobočník (rodilý Francouz) na ostrově Mururoa těžil z toho, že mohl být podle nových pravidel jmenován kapitánem po čtyřech letech služby, zatímco Knihař na stejnou hodnost musel čekat plných osm let.

Přestože měl kapitán Knihař kvůli pomalému povyšování oprávněný pocit nespravedlnosti, nová vlast ukázala, že si jeho služeb cení. Před ukončením aktivní služby byl 5. července 1978 jmenován rytířem Řádu čestné legie. Na konci téhož roku odešel do důchodu. V říjnu 1984 byl povýšen do funkce velitele praporu. Tím však pocty ze strany Francie neskončily. Na konci července 2003 se stal důstojníkem Řádu čestné legie, o šest let později komandérem.[31] Řád čestné legie je nejvyšším francouzským státním vyznamenáním, jímž jsou dekorovány pouze významné osobnosti vojenského, vědeckého, kulturního a společenského života, znamenající pro Francii přínos v dané oblasti. Na moji připomínku, že tohoto ocenění dosáhne málokdo, pan Knihař se skromností sobě vlastní odpověděl: *No, asi jsem nějaké zásluhy přeci jenom měl.*[32]

NA MĚSÍCI

Teprve v roce 1990 navštívil Pavel Knihař rodnou zemi. Měl pocit, že se ocitl na Měsíci. Vše zde bylo šedivé, zatímco na Západě to hýřilo barvami. Od své staré vlasti se zatím dočkal jediného ocenění. Ústav pro studium totalitních režimů udělil 16. listopadu 2010 panu Pavlu Knihařovi Cenu Václava Bendy a pamětní medailí Za svobodu a demokracii.[33] Ústav pro studium totalitních režimů dále ve spolupráci s nakladatelstvím Academia připravuje vydání jeho pamětí, na kterém se podílí i jeho prasynovec Petr Kos mladší. pd

31 Pavel Knihař patří mezi cca 3000 držitelů tohoto vysokého vyznamenání. Čechů je mezi nimi poskrovnu. Patří mezi ně Václav Havel a zesnulý plukovník Slavomír Ungerman, příslušník de Gaullovy Ordre de la Libération a hrdina od El Alemainu. Přípis Pavla Knihaře autorovi ze dne 13. 2. 2011.

32 Rozhovor autora s Pavlem Knihařem dne 17. 11. 2010.

33 Ústav pro studium totalitních režimů, Slavnostní předání Ceny Václava Bendy, http://www.ustrcr.cz/cs/slavnostni-predani-ceny-vaclava-bendy-2010 (citováno k 30. 1. 2011).